

Sürdürülebilirliğin Üç Temel Boyutu: On Birinci Kalkınma Planı İçerik Analizi

Feyza KARABOĞA
feyzakrbg@gmail.com
Bağımsız Araştırmacı

Geliş Tarihi: 04.12.2022 / Kabul Tarihi: 24.12.2022

Özet

Bu araştırmada sürdürülebilir bir devlet politikası olarak sürdürülebilirliğin boyutları ve amaçları ele alınmıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınma planları, örneklemini Çevre ve Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi Çalışma Grubu Raporu oluşturmaktadır. Araştırma On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)'nin sürdürülebilirliğin çevresel boyutuna nasıl yaklaştığına odaklanması açısından önem arz etmektedir. Bu amaç doğrultusunda T.C. Kalkınma Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)'nin Çevre ve Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi Çalışma Grubu Raporu incelenmiştir. Rapor Maxqda programının 2020.2.2 sürümünde içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu bağlamda araştırmada elde edilen bulgular şöyledir: çevresel boyut (f=321), ekonomik boyut (f=169) ve sosyal boyut (f=24). İlk kategori olan çevresel boyutun temaları incelendiğinde; en fazla sağlıklı çevre (f=360) vurgusu yapıldığı görülmektedir. Ekonomik boyutun temaları göz önüne alındığında; alt temalardan büyümenin (f=53) öne çıktığı söylenebilir. Raporun sürdürülebilir kalkınma boyutlarının sonucusu sosyal boyutun temaları değerlendirildiğinde ise en fazla sağlık (f=153) ve eğitim (f=102) konularına rastlanmıştır. Diğer yandan güvenlik (f=16) ve kültürel kimlik (f=3) en düşük frekanslara sahiptir. Sonuçlar incelendiğinde, raporda sürdürülebilirliğin sosyal boyutundan çok çevre boyutunun daha fazla ele alındığı anlaşılmaktadır. En fazla sağlık/sağlıklı çevre konusuna değinilmişken, en az kültürel kimlik, güvenlik, katılım ve verimlilik konularından bahsedildiği görülmektedir. Bundan dolayı raporda önceliğin yenilenebilir kaynakların kullanımına ve yenilenemeyen kaynakların korunmasına verilmiş olduğunu söylemek manidar olacaktır. Analize tabi tutulan rapor, Onuncu Kalkınma Planı'nın uygulanması safhasında ortaya çıkan ve çevre ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimini etkileyen unsurları çözmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Buna binaen de raporun, mevcut durumu gösterdiği, sorunları tespit ettiği ve çözüm odaklı olduğu ortadadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Halkla İlişkilerde Sürdürülebilirlik, Kurumsal Sürdürülebilirlik, Yeşil Halkla İlişkiler, Kalkınma Bakanlığı

The Three Basic Dimensions of Sustainability: Content Analysis of the Eleventh Development Plan

Feyza KARABOĞA
feyzakrbg@gmail.com
Independent Researcher

Received: 04.12.2022 / Accepted: 24.12.2022

Abstract

This study discusses the dimensions and objectives of sustainability as a sustainable government policy. The universe of the investigation is the development plans of the Republic of Turkey, and the sample is the report of the Working Group on Sustainable Management of Environment and Natural Resources. The study is important in that it focuses on how the Eleventh Development Plan (2019-2023) addresses the environmental dimension of sustainability. For this purpose, the report of the Environment and Natural Resources Working Group - Sustainable Management

of the Eleventh Development Plan (2019-2023) prepared by the Ministry of Development was examined. The report was analysed using the content analysis method in the 2020.2.2 version of the Maxqda programme. In this context, the following results were obtained: Environmental Dimension (f=321), Economic Dimension (f=169) and Social Dimension (f=24). When examining the topics of the first category, the environmental dimension, it can be seen that the focus is on a healthy environment (f=360). Looking at the themes of the economic dimension, it can be said that one of the sub-themes is growth (f=53). When evaluating the themes of the social dimension, the last of the sustainable development dimensions of the report, health (f=153) and education (f=102) were mentioned most often. On the other hand, security (f=16) and cultural identity (f=3) have the lowest frequencies. When examining the results, it becomes clear that the environmental dimension of sustainability is given more attention in the report than the social dimension. While the theme of health/healthy environment is mentioned most frequently, the themes of cultural identity, security, participation and productivity are mentioned least frequently. Therefore, it would be reasonable to say that the report prioritised the use of renewable resources and the protection of non-renewable resources. The report analysed was prepared to resolve the factors that have emerged in the implementation of the Tenth Development Plan that affect the sustainable management of the environment and natural resources. Therefore, it is evident that the report highlights the current situation, identifies the problems and is solution oriented.

Keywords: Sustainability, Sustainability in Public Relations, Corporate Sustainability, Green Public Relations, Ministry of Development

1.Giriş

İnsanların sınırsız istek ve ihtiyaçlarının doğa tarafından karşılanması beklenmektedir. Aslında bu bakış açısı çok yanlıştır, fakat dünyadaki tüm pazar sistemi de bu görüşe uygun olarak düzenlenmektedir (Altuntaş ve Türker, 2012). Bunun neticesinde de ekolojik, sosyal ve ekonomik sorunlar ortaya çıkmakta ve sistemdeki yanlışları düzeltmek amacıyla bilinçli birey ve örgütler sürdürülebilir yaşamı tesis etme mücadelesi vermektedir (Wilkinson vd., 2001). Doğanın dengesinin ve insan sağlığının korunması sürdürülebilir bir sistemin kurulması ile mümkündür (Sayhan vd., 2013). Sürdürülebilirlik, değerleri korunmuş çevre ve sağlıklı toplum için doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmemesini şart koşmaktadır (Chen vd., 2008).

Sürdürülebilirlik sadece yaşam kalitesini iyileştirmeyi kapsamamaktadır; bu terim aynı zamanda bir şeyi korumak veya sürdürmekle ilgilidir (McKenzie, 2004). Sürdürülebilirliğin bu kapsayıcılığı çevreci aktivist eylemler, özel/kamu kurumlarının ya da devletlerin sürdürülebilir çevresel politika uygulamaları, tüketim alışkanlıklarına farkındalık kazandır-

maya ek olarak ürün ya da hizmet üretiminden doğan zararın azaltılması konusunda birey, kurum ya da devletleri teşvik etmektedir (Stafford ve Hartman, 1996; Tani ve Taşkıran, 2018).

Sürdürülebilirlik karar almada vatandaşların etkin katılımını sağlayacak bir siyasal sistemi; kendi çabasıyla ve sürdürülebilir biçimde üretim fazlası ve teknik bilgi sağlayabilecek bir ekonomik sistemi; bireyler arasındaki sosyo-ekonomik dengeye çözüm bulabilen bir sosyal sistemi; kalkınma için gerekli ekolojik tabanı korumaya saygı gösteren bir üretim sistemi ve durmadan yeni çözümler arayabilecek bir teknolojik sistemi gerektirmektedir (Diesendorf, 2000).

Sürdürülebilirlik bir halkla ilişkiler uzmanı tarafından yönetilmelidir. Çünkü kurumların uzun dönem sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşması doğru bir halkla ilişkiler politikası yürütmesine bağlıdır (Bıçakçı, 2012). Bu politikaların yönetilmesinde zaman zaman aktivist/çevreci halkla ilişkiler politikaları kullanılmaktadır. Aktivist halkla ilişkiler, sosyal değişimi hedefleyen iletişim faaliyetleridir.

Bu bağlamda aktivist halkla ilişkiler kavramı, sivil toplum kuruluşları ve sosyal toplulukların düşüncelerini aktarmasına yasallık kazandıran eylemlerin tamamı olarak tanımlanmaktadır (Lester, 2006).

Bu araştırmada sürdürülebilir bir devlet politikası olarak sürdürülebilirliğin boyutları ve amaçları ele alınmıştır. Bu amaç doğrultusunda T.C. Kalkınma Bakanlığı'nın hazırlanmış olduğu On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)'nin Çevre ve Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi Çalışma Grubu Raporu (Kalkınma Bakanlığı, 2018) incelenmiştir. Araştırma On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)'nin sürdürülebilirliğe hangi boyuttan ve ne şekilde yaklaştığına odaklanması açısından önem arz etmektedir.

2. Sürdürülebilirlik, Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Yeşil Halkla İlişkiler

Doğadaki kaynakların kısıtlı olmasına rağmen bilinçsiz bir şekilde insanlara sunulması sosyal, ekolojik ve ekonomik problemlere sebep olmaktadır (Kuşat, 2013). Bunlara ek olarak da endüstriyel sistemi ekolojik olarak sürdürülemez hale getirmektedir (Gatimbu vd., 2018). Bu durumda kurumların farkındalık kazanmasının ve sürdürülebilir politikalar yürütmesinin önünü açmaktadır (Landrum ve Ohsowski, 2018). Aksi takdirde kurumlar, çevreye duyarlı kişiler ve örgütler tarafından doğal kaynakların kullanımı ve yönetimi konusunda daha fazla şeffaflık, sorumluluk ve hesap verebilirlik baskısı altına girmektedir.

Sürdürülebilirlik, özünde çevresel sorunların önemsenmesi ve değiştirilebilmesi veya yenilenebilmesini barındıran kaynakların döngüsel kullanımına dayalı ekonomik kalkınmadır (Gedik, 2020). Sürdürülebilirliğin amacı, üretim faaliyetlerinin sonucunda ortaya çıkan çevre sorunlarının önlenmesi ve ekosistemin korunmasıdır (Baumgärtner ve Quaas, 2010). Kavram olarak sürdürülebilirlik resmi olarak ilk defa 1987 yılında Birleşmiş Milletler sponsorluğundaki Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun yayınladığı "Ortak Geleceğimiz" raporunda; "küresel ekonominin bağlı olduğu ekosistemlerin sürdürülebilirliği garanti altına alınmalıdır" ve "Hükümetler, politikalarının, programlarının ve bütçelerinin ekonomik ve ekolojik olarak sürdürülebilir kalkınmayı desteklemesini sağlamak için kilit ulusal, ekonomik ve sektörel ajansları doğrudan sorumlu hale getirmeye başlamalıdır." ifadeleri ile kullanılmıştır (WCED, 1987).

Sürdürülebilirlik sosyal ve ekolojik açılardan toplumların yaşam kalitesini yükseltmesini hedeflerken diğer yandan da ekonomik sürekliliğinin sağlanmasını da gözetmektedir (Mankoff vd., 2007). Bireylerin düşünce ve eylemlerinin doğrudan veya dolaylı olarak kurumların faaliyetlerinden etkilendiği için sürdürülebilirlik, kurumsal gelişme kavramıyla da bütünleşmektedir. Sürdürülebilirliğin üç boyutu ve bu üç boyutun amaçları Soubbotina (2004)'nin çalışmasında Şekil 2.1'deki gibi yer almaktadır:

Şekil 2.1. Sürdürülebilirliğin Boyutları ve Hedefleri (Soubbotina, 2004)

Sürdürülebilirliğin sosyal boyutu Şekil 2.1'de gösterildiği üzere eğitim, sağlık, istihdam, güvenlik, eşitlik, katılım ve kültürel kimlik maddelerinden oluşmaktadır. Bu boyuttaki amaç toplum kalitesini artırarak toplumun refah seviyesini yükseltmektir. Ekonomik boyutun hedefleri ise yine Şekil 2.1'de büyüme, verimlilik ve istikrar olarak belirtilmiştir. Böylece kısıtlı kaynaklar verimli bir şekilde kullanılacak ve karlılık sağlanacaktır. Sürdürülebilirliğin üçüncü ve son boyutu olan çevresel boyutun amaçlarının da sağlıklı çevreyi, yenilenebilir kaynakların rasyonel kullanımını ve yenilenemeyen kaynakların korunmasını içerdiği Şekil 2.1'de yer almaktadır. Çevresel boyutun ana hedefi kurumların üretim faaliyetleri esnasında ve toplumun da tüketim eylemleri esnasında ortaya çıkan sorunları azaltmak ve zararı hafifletmektir.

Kurumsal sürdürülebilirlik ise, kurumların ileride kullanıma ihtiyaç duyabilecekleri doğal kaynakları geliştirmeleri ve korumaları süreçlerini kapsamaktadır. Diğer yandan ise paydaşların günümüzdeki ihtiyaçlarını karşılama fırsat sağlayan kurum stratejileri ve uygulamaları içermektedir (Roca ve Searcy, 2012). Kurumsal sürdürülebilirliğin literatürdeki tanımı “sosyal, çevresel ve ekonomik hedef ve değerler arasında bir denge kurmak için yapılan kurum çalışmalarının planlı ve stratejik yönetim süreci” şeklindedir (Strand, 2014).

Kurumsal sürdürülebilirlik, dolaylı ya da doğrudan kurum çalışanlarına, topluma, baskı gruplarına, ortaklarına ve müşterilerine ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan karşılayabilme olanağı sunmaktadır (Dyllick ve Hockerts, 2002). Fakat yeşil tüketicilerin kurumlara yönelik eleştirileri, onları topluluk olarak hareket etmeye teşvik etmektedir (Işık, 2012). Çevreci eylem hareketlerinin doğuşunda kültürel kodlar ve aktörler belirleyici olmakla birlikte doğaya atfedilen kutsallık, canlıların yaşam hakkını savunma da çevreci aktivizmin meydana gelmesinde etkilidir (Hartman ve Stafford, 1997; Ünlü, 2018). Çevre hareketinin popülarleşmesiyle şirketler yeşil görünme üzerine reklam ya da halkla ilişkiler kampanyaları düzenlemeye başlamıştır (Yusuf vd., 2012). Bu kampanyalar ile kurum,

yeşil vurgusu yapmakta ve kurum kimliğine yansıyan yeşil vurgu da kurumun daha yumuşak tepkiyle karşılaşmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte, kurumsal yeniden tanımda yeşil vurgusu, kurumun çevresel sorunlara duyarlı ve çevresel vizyon sahibi imajı yaratmasına da destekçi olmaktadır (Wu vd., 2016).

Çevreciliğin destek görmesi şirketleri olumsuz yönde etkilemese de yeşil hareketin, gerçekleştirilebilir politika üretimi, kurumsal büyüme ve ekonomik yeniden tahsisatla ilgili tartışmalardaki sınırları kesindir (Kwon ve Ahn, 2020). Bu bağlamda çevresel hareketlere sağlanan kamu desteği, ticari kurumların olağan iş akışı yetisine engel olarak görülebilir. Dolayısıyla bu engeli aşmak için şirketler iki politika üretmektedir. İlk durumda, kamuoyunda doğan endişeli havayı dağıtmak amaçlı tavizler verilirken ikinci durumda yeşil temalı halkla ilişkiler kampanya üretimidir (Kovan ve Dirx, 2003). Günümüzde bu tür etkinliklerin online ortamlarda gerçekleştirilmesi daha önemlidir (Ünlü ve Yaşar, 2021). Çünkü, online etkinliklerin topluluğa ulaşma hızı ve etkisi ile kamuoyunda oluşan çevreyi koruma güdüsü pekiştirilmiş olur. Diğer yandan raporda belirtilen problemlerin çözülmesi ve kurgulanan planın sorunsuz uygulanabilmesi yetki ve sorumlulukların kurumlar bazında belirlenmesi gerekmektedir. Sorumlu kurumların sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için ise halkla ilişkiler uzmanlarına ihtiyaçları bulunmaktadır (Ünlü vd., 2022).

3. Metod

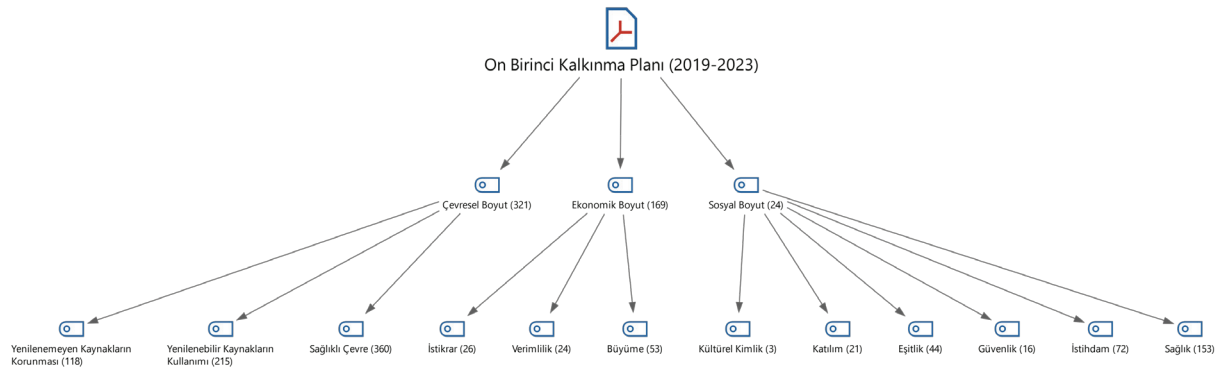
Çalışmanın amacı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)'nin Çevre ve Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi Çalışma Grubu Raporu'nu sürdürülebilirliğin boyutları ile betimlemek olduğundan, araştırma yöntemi nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizidir.

İçerik analizi bir çözümleme metodudur ve incelenen metnin kelimelerinin analiz edilmesine ve araştırılmasına fayda sağlamaktadır; metinlerin taşıdığı mesaja, mesajın kapsamına ve ilettiği bilgiye odaklanmaktadır (Yıldırım, 2015).

Krippendorff, içerik analizi yöntemini ilgi gören çıkarımlar oluşturma olarak görmektedir. Krippendorff aynı zamanda içerik analizinde analize tabi tutulan metinlerin yorumlanabilir ya da tartışılabilir veriler edinmek gayesiyle kullanıldığını belirtmektedir (Krippendorff, 2004).

4.Bulgular

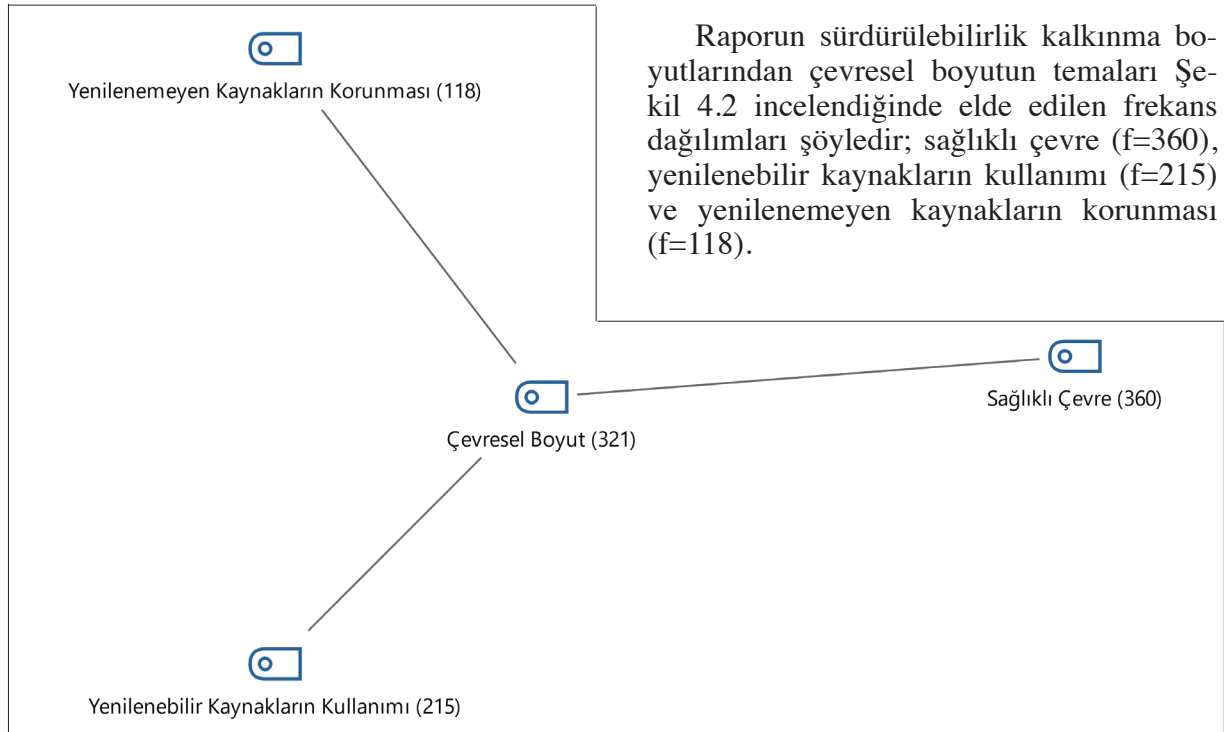
T.C. Kalkınma Bakanlığı'nın hazırladığı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)'nin Çevre ve Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi Çalışma Grubu Raporu Maxqda programında içerik analizi yöntemiyle kodlandığında aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

Şekil 4.1. On Birinci Kalkınma Planının Sürdürülebilirlik Kalkınma Boyutları

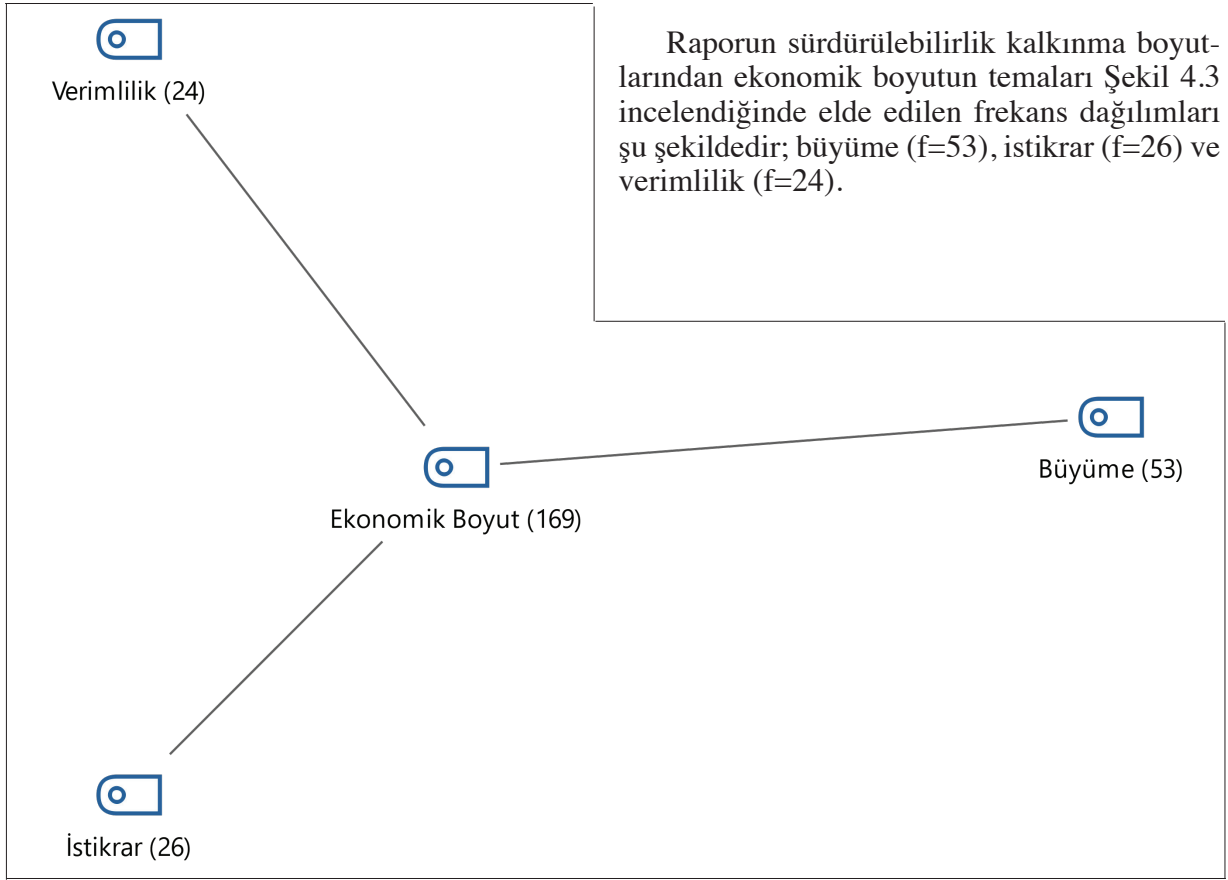
On Birinci Kalkınma Planı Şekil 4.1'de gösterildiği üzere üç ana boyutta ele alınabilir; çevresel boyut, sosyal boyut ve ekonomik boyut. Bu boyutların alt başlıkları şu şekildedir; ekonomik boyutun alt başlıkları büyüme, verimlilik ve istikrardır. Sosyal boyutu eği-

tim, sağlık, istihdam, güvenlik, eşitlik, katılım ve kültürel kimlik başlıklarını kapsamaktadır. Çevresel boyutun alt başlıkları da sağlıklı çevreyi, yenilenebilir kaynakların rasyonel kullanımını ve yenilenemeyen kaynakların korunmasını içermektedir.

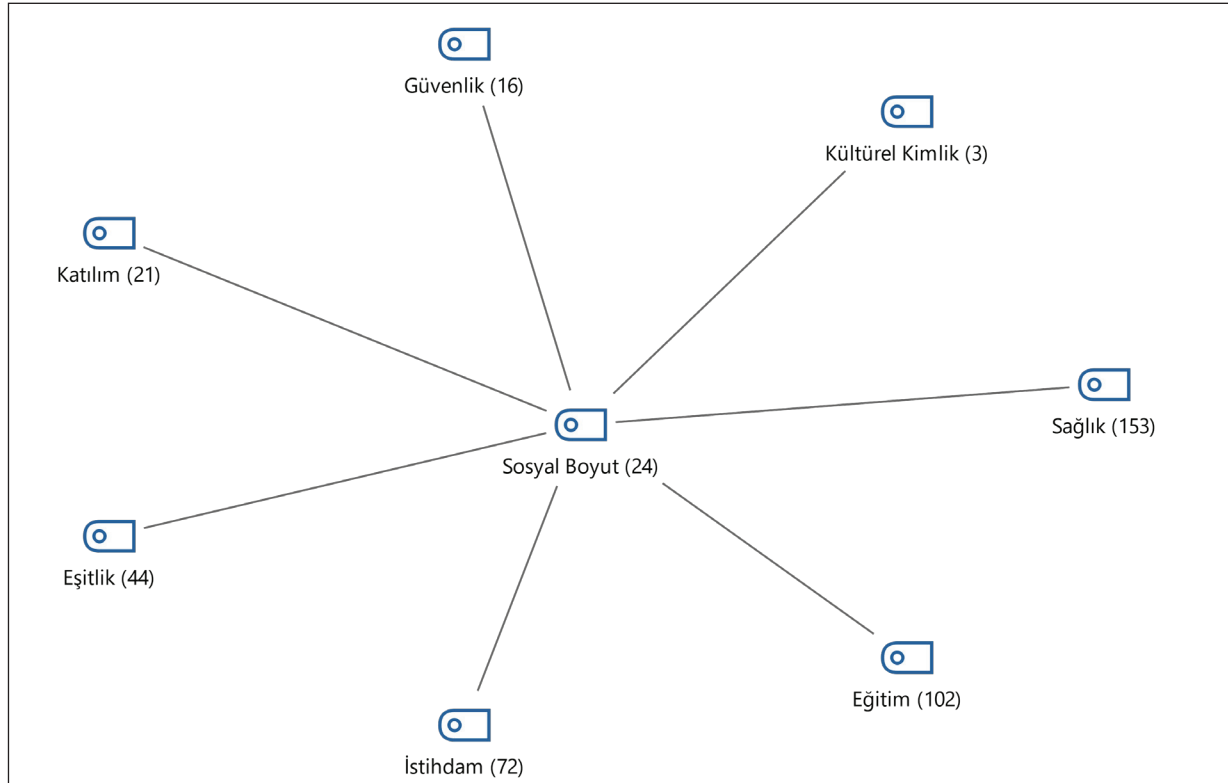

Raporun sürdürülebilirlik kalkınma boyutlarından çevresel boyutun temaları Şekil 4.2 incelendiğinde elde edilen frekans dağılımları şöyledir; sağlıklı çevre (f=360), yenilenebilir kaynakların kullanımı (f=215) ve yenilenemeyen kaynakların korunması (f=118).

Şekil 4.2. Çevresel Boyutun Alt Temaları

Şekil 4.3. Ekonomik Boyutun Alt Temaları

Şekil 4.4. Sosyal Boyutun Alt Temaları

Raporun sürdürülebilirlik kalkınma boyutlarının sonuncusu sosyal boyutun temaları değerlendirildiğinde ise Şekil 4.4’de gösterilen frekans dağılımları en yüksek frekanstan en düşük frekansa göre şu şekildedir; sağlık (f=153), eğitim (f=102), istihdam (72), eşitlik (f=44), katılım (f=21), güvenlik (f=16) ve kültürel kimlik (f=3).

5. Sonuç ve Değerlendirme

Bu araştırmada sürdürülebilir bir devlet politikası olarak sürdürülebilirliğin boyutları ve amaçları ele alınmıştır. Bu amaç doğrultusunda T.C. Kalkınma Bakanlığı’nın hazırlamış olduğu On Birinci Kalkınma Planının (2019-2023) Çevre ve Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi Çalışma Grubu Raporu, Maxqda programında içerik analizi yöntemiyle incelenerek sürdürülebilirliğin kalkınma boyutları ile kategorize edilmiştir. Kodların frekansları şu şekildedir; çevresel boyut (f=321), ekonomik boyut (f=169) ve sosyal boyut (f=24). Buradan anlaşılmaktadır ki raporda en fazla çevresel boyuta, en az ise sosyal boyuta yer verilmiştir.

Raporun sürdürülebilirlik kalkınma boyutlarından çevresel boyutun temaları incelendiğinde görülmektedir ki, raporda daha çok sağlıklı çevre teması işlenmiştir. Çevresel boyutun alt temalarından sağlıklı çevreyi ise yenilenebilir kaynakların kullanımı takip etmektedir. Dolayısıyla buradan, raporda en az yenilenemeyen kaynakların korunması temasının yer bulduğu anlaşılmaktadır. Sürdürülebilirlik kalkınma boyutlarından ekonomik boyutun temalarına gelindiğinde alt temalardan büyümenin öne çıktığı söylenebilir. Büyüme alt temasını sırasıyla istikrar ve verimlilik ta-

kip etmektedir. Raporun sürdürülebilirlik kalkınma boyutlarının sonuncusu sosyal boyutun temaları değerlendirildiğinde ise alt temalardan daha çok sağlık ve eğitim konularına rastlanmaktadır. Bu konuları sırasıyla istihdam, eşitlik, katılım, güvenlik ve kültürel kimlik izlemektedir. Diğer yandan güvenlik ve kültürel kimlik temaları raporda en az işlenen temalardandır. Şekil 4.4’e bakıldığında alt temaların frekansları görülecektir ki buradan hareketle, raporda sürdürülebilirliğin sosyal boyutunun çok fazla yer bulmadığı çıkarımı yapılabilir.

Sonuç olarak; T.C. Kalkınma Bakanlığı’nın hazırlamış olduğu On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)’nin Çevre ve Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi Çalışma Grubu Raporu’nda sürdürülebilirlik sosyal boyutundan çok, bir çevre problemi olarak ele alındığı anlaşılmaktadır. En fazla sağlık/sağlıklı çevre konusuna değinilmişken, en az kültürel kimlik, güvenlik, katılım ve verimlilik konularına değinilmiştir. Şekil 4.5’e bakıldığında kelime bulutunda “çevre, sürdürülebilir, doğal, kaynakların, yönetimi” kelimeleri göze çarpmaktadır. Bu bakımdan, raporda önceliğin yenilenebilir kaynakların kullanımına ve yenilenemeyen kaynakların korunmasına verilmiş olduğunu söylemek manidar olacaktır. Çünkü analize tabi tutulan rapor, Onuncu Kalkınma Planı’nın uygulanması safhasında ortaya çıkan ve çevre ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimini etkileyen unsurları çözmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Buna binaen de raporun mevcut durumu gösterdiği, sorunları tespit ettiği ve çözüm odaklı olduğu söylenebilir.

Şekil 4.5. On Birinci Kalkınma Planının Sürdürülebilirlik Kelime Bulutu

Kaynaklar

- Altuntaş C., Türker D. (2012). Sürdürülebilir tedarik zincirleri: sürdürülebilirlik raporlarının içerik analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(3), 39-64.
- Baumgärtner S., Quaas M. (2010). What is sustainability economics?. *Ecological Economics*, 69(3), 445-450.
- Bıçakçı AB. (2012). Sürdürülebilirlik yönetiminde halkla ilişkilerin rolü. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1), 47-56.
- Chen AJ., Boudreau MC., Watson RT. (2008). Information systems and ecological sustainability. *Journal of systems and Information technology*, 10 (3), 186-201.
- Diesendorf, M. (2000). Sustainability and sustainable development. *Sustainability: The corporate challenge of the 21st century*, 2, 19-37.
- Dyllick T., Hockerts K. (2002). Beyond the business case for corporate sustainability. *Business strategy and the environment*, 11(2), 130-141.
- Gatimbu KK., Ogada M J., Budambula N., Kariuki S. (2018). Environmental sustainability and financial performance of the small-scale tea processors in Kenya. *Business Strategy and the Environment*, 27(8), 1765-1771.
- Gedik Y. (2020). Sosyal, Ekonomik Ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik Ve Sürdürülebilir Kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-215.
- Hartman CL., Stafford ER. (1997). Green alliances: building new business with environmental groups. *Long range planning*, 30(2), 184-149.
- Işık M. (2012). Kitle İletişim Sistemleri. Eğitim Yayınevi.
- Kalkınma Bakanlığı (2018). Çevre ve Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi, Çalışma Grubu Raporu, Ankara.
- Koçak F., Balcı V. (2010). Doğada yapılan sportif etkinliklerde çevresel sürdürülebilirlik. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 2(2), 213-222.
- Kovan JT., Dirx JM. (2003). Being called awake: The role of transformative learning in the lives of environmental activists. *Adult education quarterly*, 53(2), 99-118.
- Krippendorff K. (2004). Reliability in content analysis: Some common misconceptions and recommendations. *Human communication research*, 30(3), 411-433.
- Kuşat N. (2013). Yeşil Sürdürülebilirlik İçin Yeşil Ekonomi: Avantaj Ve Dezavantajları-Türkiye İncelemesi. *Journal of Yaşar University*, 8(29), 4896-4916.
- Kwon J., Ahn J. (2020). The effect of green CSR skepticism on positive attitude, reactance, and behavioral intention. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 4(1) pp. 59-76.
- Landrum NE., Ohsowski B. (2018). Identifying worldviews on corporate sustainability: A content analysis of corporate sustainability reports. *Business Strategy and the Environment*, 27(1), 128-151.

- Lester L. (2006). We too are green: Public relations, symbolic power and the Tasmanian wilderness conflict. *Media International Australia*, 121(1), 52-64.
- Mankoff JC., Blevis E., Borning A., Friedman B., Fussell SR., Hasbrouck J., Sengers P. (2007). Environmental sustainability and interaction. In *CHI'07 extended abstracts on Human factors in computing systems*, San Jose, California, USA.
- McKenzie S. (2004). Social sustainability: towards some definitions. Hawke Research Institute.
- Roca LC., Searcy C. (2012). An analysis of indicators disclosed in corporate sustainability reports. *Journal of cleaner production*, 20(1), 103-118.
- Sayhan H., Sayhan S., Demirbaş ÖÇ. (2013). Ecological footprints of primary school students and recommendations to diminish them. *American-Eurasian Journal of Agriculture & Environmental Science*, 13(4), 521-530.
- Ünlü S. (2018). Yeşil Etkinlik Yönetimi Planlama ve Yaklaşımlar. Eğitim Yayınevi.
- Ünlü S., Yaşar L. (2021) Online Event Management on Twitter in the Covid-19 Pandemic Process: The Example of the Ministry of Culture and Tourism. *Erciyes İletişim Dergisi*, 8(2), 517-534.
- Ünlü S., Yaşar L., Bilici E. (2022). Digital Public Relations Practices in Ecological Municipalism: Lahti Municipality Sample. *Ege Academic Review*, 22(4), 413-424.
- Soubbotina TP. (2004). *Beyond economic growth: An introduction to sustainable development*. World Bank Publications.
- Stafford ER., Hartman CL. (1996). Green alliances: strategic relations between business and environmental groups. *Business Horizons*, 39(2), 50-60.
- Strand R. (2014). Strategic leadership of corporate sustainability. *Journal of Business Ethics*, 123(4), 687-706.
- Tani E., Taşkıran BH. (2018). Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarının Dijital Aktivizm Faaliyetlerine Yönelik Bir Araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 47, 524-546.
- Yusof JM., Musa R., Rahman SA. (2012). The effects of green image of retailers on shopping value and store loyalty. *Procedia-social and behavioral sciences*, 50, 710-721.
- WCED (1987). World Commission on Environment and Development, Our Common Future: The Brundtland Report. Oxford University Press.
- Wilkinson A., Hill M., Gollan P. (2001). The sustainability debate. *International Journal of Operations & Production Management*, 21 (12), 1492-1502.
- Wu W., Liu Y., Chin T., Zhu W. (2018). Will green CSR enhance innovation? A perspective of public visibility and firm transparency. *International journal of environmental research and public health*, 15(2), 268.